

Inleiding

Ad Meskens

Geert Vanpaemel

Op 24 en 25 november 2006 vond in de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten een contactforum plaats over “de Wiskundige Cultuur in de Lage Landen (1500-1700)”. Twaalf specialisten uit België en Nederland stelden bij die gelegenheid hun onderzoek voor. Acht van de daar gepresenteerde lezingen zijn nu in dit volume bij elkaar gebracht, wat een staalkaart oplevert van de hedendaagse tendenzen op dit gebied.

Tijdens de wetenschappelijke revolutie van de zestiende en zeventiende eeuw, vormde de wiskunde een belangrijke schakel in de articulatie van een nieuw kennisidoom. Het groeiend maatschappelijk belang van de wiskundige wetenschappen leidde tot academische discussies over het statuut van deductieve of speculatieve wetenschap enerzijds en empirische of technische kennis anderzijds. Tegelijk bevorderde dit de emancipatie van wiskundige beroepen en praktische vaardigheden.

Het contactforum plaatste de wiskundige cultuur in de Lage Landen in het licht van hedendaagse theorieën over kennisoverdracht, wetenschapscommunicatie en circulatie van kennis. De mate waarin een samenleving kon deelnemen aan de wetenschappelijke revolutie kan namelijk in verband gebracht worden met de intellectuele positie van en de maatschappelijke waardering voor de wiskunde en wiskundige beroepen in die samenleving. Het programma had bewust betrekking op een zeer ruime definitie van wiskunde, waarin zowel de academische wiskunde-beoefenaars als de instrumentmakers, de rekenmeesters, de boekdrukkers, de landmeters, de schilders, de militaire ingenieurs en vestingbouwers konden worden ondergebracht. De wiskundige cultuur wordt daarmee veel ruimer opgevat dan wat traditioneel in de geschiedenis van de wiskunde wordt beschouwd.

De tijdshorizon werd aanvankelijk breed genomen van 1500 tot 1700, maar het onderzoek concentreerde zich toch vooral op de cruciale scharnierperiode 1550-1650. Het is in deze periode dat de wetenschapsbeoefening in het Zuiden zwaar werd getroffen door de aanhoudende politieke en militaire spanningen, die culmineerden in 1585 met de val van Antwerpen en een massale emigratie van burgers. Aan het begin van de zeventiende eeuw volgde een voorzichtig herstel onder de aartshertogen Albrecht en Isabella maar met andere klemtonen dan voorheen. In het Noorden ontstond in diezelfde periode een dynamische

samenleving, waarin vele migranten uit het Zuiden, maar ook uit andere delen van Europa terecht konden. De oprichting van universiteiten, de bloei van de overzeese handel en de sterke ontwikkeling van het boekwezen legden er de basis voor een unieke wetenschappelijke cultuur, waarin de wiskunde een belangrijke rol speelde.

De wetenschappelijke culturen in Noord en Zuid na de Scheiding in 1585 vertonen tal van gelijkenissen, maar ook diepgaande verschillen. Deze komen o.a. tot uiting in de verschillende maatschappelijke inbedding van de wiskunde, die op haar beurt moet verklaard worden vanuit verschillen in de culturele vormgeving van de samenleving in Noord en Zuid. In de hier verzamelde teksten worden diverse aspecten van deze cultuur geanalyseerd. Daarbij is afgestapt van wat vaak wordt herhaald in de populaire beeldvorming over de Scheiding. Zo wordt hier duidelijk dat de wetenschappen in het Zuiden niet teloor gingen na de Val van Antwerpen, maar dat integendeel een bloeiende wiskundige cultuur tot leven kwam, in het bijzonder – maar niet uitsluitend – in de wetenschappelijke activiteiten van de Jezuïetenorde. Verder worden beide wiskunde-culturen van Noord en Zuid niet zonder meer opgevat als de continuë voortzetting van elkaar. De wetenschapsbeoefening van het Noorden en het Zuiden moet geëvalueerd worden als een onderdeel van de eigen specifieke samenleving die elk van de landsdelen na de Scheiding kenmerkte. Hierdoor kan een beter inzicht worden verkregen in de factoren die de circulatie van kennis hebben beïnvloed, wat nieuwe perspectieven biedt voor een comparatieve geschiedschrijving van Noord en Zuid.

Het Contactforum werd georganiseerd met de steun van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten. Het werd mede mogelijk gemaakt door de steun van de FWO Onderzoeksgemeenschap 'Circulation of Knowledge in Early Modern Science' en het VNC-project 'Vóór en na de Scheiding. Natuurwetenschappen in de Nederlanden'.